

7de VERGADERING. — 14 DECEMBER 1888.

Behandeling van de wetsontwerpen nos. 9 en 52.

7de VERGADERING.

VERGADERING VAN VRIJDAG 14 DECEMBER 1888.

(GROEPEND TE 10 UREN.)

Beraadslaging over en aanneming van verscheidene wetsontwerpen. — Regeling van werkzaamheden.

Voorzitter: de heer **Schimmelpenninck van der Oye**.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 48 leden, te weten de heeren:

Vening Meinesz, Van Welderen Rengers, Prins, Van der Breggen, Pijnappel, Viruly, Van Gennep, Van Nagell van Ampsen, Van Zuylen van Nyevelt, Van Akerlaken, Van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, Van der Goes van Dirxland, Wertheim, Hengst, Smits van Oijen, Smitz, Verheijen, Melvil van Lynden, Pyls, Magnée, De Vos van Steenwijk, Six, Alberda van Ekenstein, Regout, Welt, Van Eysinga, Stork, Bultman, Henri Smits, Van Lier, Van Tienhoven, Insinger, Vlieland Hein, Blijdenstein, Van Naamen van Eemnes, Breuning, Moolenburgh, Fransen van de Putte, Coenen, Kappeyne van de Coppello, Van Roijen, De Bruyn, Huydecoper van Maarsseveen, Van Swinderen, Van Nispen, Muller en Blussé;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Financiën en van Koloniën.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de behandeling van de volgende wetsontwerpen:

I. BEKRACHTIGING VAN PROVINCIALE BELASTINGEN IN FRIESLAND. (9)

De algemeene beraadslaging over de drie wetsontwerpen wordt geopend.

De heer **Mackay**, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: Een enkel woord naar aanleiding van het Eindverslag, waarin de opmerking wordt gemaakt dat een te zware druk wordt gelegd op de scheepvaart.

Daartegen moet ik opkomen. De provincie Friesland heeft veel gelden aan de vaartverbetering ten koste gelegd, het is zoo, met behulp van groot Rijkssubsidie, maar toch bleven er voor de provincie groote lasten over. Men vergeet niet, dat de kanalen voortdurend veel aan onderhoud kosten. Het is der provincie derhalve niet euvel te duiden, dat zij die onderhoudskosten vooral verhaalt op hen, die tot die kosten hoofdzakelijk aanleiding geven. Te hoog zijn die heffingen niet. Vooral tegen het kanaal Nieuwezijlen-Harlingen werden bezwaren gemaakt. Dat wetsont-

werp werd afgestemd, doch de aanmerkingen die er tegen golden, dat het nog niet op behoorlijke breedte en diepte was gebracht, zijn niet van toepassing op het kanaal Stroobos-Lemmer. De provincie Friesland heeft getracht eene meer gelijkmatige heffing toe te passen over de geheele provincie, met het gevolg dat, wat het laatste kanaal betreft, er f 5000 à f 10000 minder zal geheven worden. Door die veranderde verdeeling zullen de stoomschepen wat meer betalen, de kleine vaartuigen echter minder of niets. De grief, dat er te veel wordt geheven, mag dus niet gerechtvaardigd geacht worden.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp *a. TOT BEKRACHTIGING VAN PROVINCIALE BELASTINGEN IN FRIESLAND* (Heffing van kanaal en brug-gelden op het vaarwater van Stroobos naar Lemmer) (9), wordt in stemming gebracht en met 40 tegen 2 stemmen aangenomen.

Voor hebben gestemd de heeren Verheijen, Melvil van Lynden, Pyls, Magnée, De Vos van Steenwijk, Six, Regout, Van Eysinga, Stork, Bultman, Henri Smits, Van Lier, Van Tienhoven, Insinger, Vlieland Hein, Blijdenstein, Van Naamen van Eemnes, Breuning, Moolenburgh, Fransen van de Putte, Coenen, Kappeyne van de Coppello, Van Roijen, Vening Meinesz, Van Welderen Rengers, Prins, Van der Breggen, Pijnappel, Viruly, Van Gennep, Van Nagell van Ampsen, Van Zuylen van Nyevelt, Van Akerlaken, Van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, Van der Goes van Dirxland, Wertheim, Hengst, Smits van Oijen, Smitz en de Voorzitter.

Tegen hebben gestemd de heeren Alberda van Ekenstein en Welt.

De wetsontwerpen *TOT BEKRACHTIGING VAN PROVINCIALE BELASTINGEN IN FRIESLAND b* (Heffing van kanaal- en schutgeld aan de schutsluis in de rivier de Linde onder Oldetrijne); en *c.* (Heffing van kanaal- en bruggeld aan de Teroandsterbrug) (9), worden zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

II. VASTSTELLING DER BEGROOTING DER ALGEMEENE LANDSDRUKKERIJ, VOOR 1889. (52)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Mackay**, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: In het Verslag van de Commissie van Rapporteurs wordt melding gemaakt van eenige klachten in de afdelingen gemaakt met betrekking tot het drukken en verzenden van het *Verslag der handelingen* en van de *Bijlagen*. Wat de papiersoort betreft waarop die werken gedrukt worden, doe ik opmerken, dat daarin in den laatsten tijd reeds verbetering gebracht is. Terwijl vroeger het gewicht van een riem papier 5 kilo bedroeg, bedraagt het tegenwoordig 6½ kilo. Dit soort is veel beter, dit zal de reden zijn, waarom in het Verslag gemeld wordt, dat de aanmerkingen minder toepasselijk zijn op den laatsten tijd. Wat aangaat de ongelijke grootte en het scheef afsnijden en slordig vouwen van de vellen der *Bijlagen*, dit moet voor een groot deel worden geweten aan den spoed waarmee deze zaak moet behandeld worden. Ik heb echter reeds last gegeven om te zorgen, dat in het vervolg ook die klacht worde voorkomen.

Het late verschijnen van de *Bijlagen*, doordat niet altijd de stukken gezamenlijk kunnen worden verzonden, moet daaraan worden toegeschreven dat men ook hier eenigszins tracht te bezuinigen, omdat anders het aantal vellen dat gedrukt zou moeten worden, veel grooter zou worden. Echter op deze klacht zal worden gelet en er zal getracht worden aan het bezwaar zooveel mogelijk te gemoet te komen.

De beraadslaging wordt gesloten.

55. Vaststelling der begrooting van het fonds voortspruitende uit de kopprijzen van domeinen voor 1889.

Het *wetsontwerp* wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

III. VASTSTELLING DER BEGROOTING VAN HET FONDS VOORTSPRUITENDE UIT DE KOPPRIJZEN VAN DOMEINEN VOOR 1889. (55)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Godin de Beaufort**, *Minister van Financiën*: Het was mij zeer aangenaam uit het Verslag te zien, dat de meeste leden dezer Vergadering zich kunnen vereenigen met mijne voornemens betrekkelijk den verkoop van de domeinen, en dat zij het met mij hierin eens zijn, dat het op dit oogenblik niet wenschelijk is om krachtig met dien verkoop door te gaan. Ik geloof inderdaad dat op dit oogenblik bij de tegenwoordige prijzen een groote verkoop zeer zeker niet voordeelig zou zijn voor den Staat, en zoodanige verkoop slechts de prijzen nog meer zou drukken. Evenwel er moet in deze toch onderscheiden worden. Het komt mij voor, dat er toch nog altijd enkele stukken zijn, die langzamerhand onder den hamer zullen moeten worden gebracht: afgelegen stukken, waarvan de administratie niet gemakkelijk is, stukken die los verpacht werden en dus, zooals dat meestal gaat, slecht behandeld worden en dus in waarde achteruitgaan. Bovendien zijn er gronden die hoegenaamd geen rente afwerpen, vestinggronden die vrijkomen ten gevolge van de ontmanteling van vestingen. Die gronden brengen weinig of niets op en men zou dus om uitstel te kunnen rechtvaardigen zeker moeten zijn, dat men later niet alleen kreeg denzelfden prijs als thans, maar tevens de rente er bij.

Wat nu betreft de andere punten in het Verslag behandeld, daarover bestaat tot mijn leedwezen minder eenstemmigheid tusschen de Regeering en de Kamer. Evenwel geloof ik dat dit verschil van inzicht op een misverstand berust.

In de eerste plaats moet ik opmerken dat het niet geheel juist is dat ik plotseling eene verandering in het wetsontwerp zou hebben gebracht, toen het bij de Tweede Kamer ahangig was. Mijn antwoord waarbij deze wijziging is medegedeeld, werd ingezonden op den 29sten November en de openbare behandeling heeft plaats gehad op den 4den December; daartusschen verlieden dus verscheidene, waaronder twee vrije dagen. Men heeft dus al den tijd gehad om deze wijziging *à tête reposée* te overdenken, al erken ik dat door toevallige omstandigheden deze begrooting in de Tweede Kamer aan de orde kwam op een oogenblik dat er weinig tijd was om de zaak te behandelen.

Dit was evenwel niet de schuld van de Regeering, maar was het gevolg daarvan, dat de begrooting van Suriname van de orde werd genomen, omdat een spreker, die het woord wenschte te voeren, eenigzins lang zou spreken en dus om uitstel verzocht. Daardoor kwam het wetsontwerp plotseling dien dag aan de orde.

De quaestie zelve is reeds oud. In de zitting van 1870—1871 is door verscheidene leden aan de Regeering gevraagd wat eigenlijk de beteekenis van die woorden was, dat de opbrengst van de domeinen moet besteed worden voor den aanleg van de Staatsspoorwegen. Men maakte toen reeds tegen die woorden bezwaar.

De Minister Van Bosse erkende dat die woorden zeer goed konden gemist worden, maar dat het sinds een paar jaren gebruikelijk was ze in de wet op te nemen; schade konden zij niet doen.

Thans echter is het mogelijk dat die woorden niet geheel en al onschadelijk zijn, al hebben zij nooit effect gesorteerd, omdat op dat oogenblik de aard van de domeinen die verkocht worden niet meer dezelfde is als die in vroegere jaren verkocht werden. Toen waren het alle rentegevende domeinen, wat thans geenszins het geval is.

Ik ben het geheel eens met die leden die blijkens het Verslag meenen dat de Staat in deze heeft te handelen als een particulier, en daaronder versta ik dat de Staat heeft

te zorgen dat hij niet door de bestemming welke hij aan de opbrengst der verkochte domeinen geeft, inteert, zijn kapitaal opmaakt. Doch, en hierop komt het aan, dit geschiedt ook niet naar de meening der Regeering. Ten betooge hiervan wil ik er bijv. op wijzen dat een groot gedeelte van de opbrengst der verkochte domeinen voortkomt uit verkochte vestinggronden. Waar nu ten gevolge van de vestingwet de Staat tal van nieuwe vestingwerken maakt, is het een rationeel denkbeeld dat men de opbrengst van de verkochte vestinggronden in mindering brengt van de kosten der nieuwe vestingen.

Het komt mij voor dat de Staat, zoo handelende, ongeveer hetzelfde doet als een grondeigenaar, die eene nieuwe hofstede laat bouwen op eene andere plaats dan waar de oude staat, omdat deze bouwvallig is, maar die de opbrengst van de afbraak van het oude huis in de eerste plaats bestemt tot opbouw van het nieuwe huis.

Ik geloof dat men van zoo iemand allerm minst zou kunnen zeggen, dat hij zijn kapitaal aanspreekt en opteert.

Hetzelfde als van de vestingen geldt van sommige strafgestichten, die volgens de nieuwe wet op de gestichten overbodig zullen worden. Er is dit jaar reeds een aanvang gemaakt met den verkoop van Ommerschans en daarmede zal vermoedelijk worden voortgegaan. Wanneer de wet nu verplicht om nieuwe en kostbare strafgestichten te bouwen, waarom zal men dan niet, in mindering van de kosten, daarvan brengen de opbrengst van de strafgestichten, die niet meer in het tegenwoordige stelsel passen?

Eindelijk zijn er ook wel een zeker aantal domeinen, die het karakter der oude domeinen hebben.

Wij hebben thans nog de domeinen van Prins Frederik, die inderdaad renten opbrengen, en de vraag zou kunnen rijzen of die althans niet tot belegging op de eene of andere wijze kunnen dienen.

En dan moet ik volhouden wat door mij in de andere Kamer is gezegd, dat de Staat op dit oogenblik wel degelijk bezig is om het Staats domein uit te breiden. Ik heb er reeds op gewezen dat het van mij niet te wachten is dat ik te veel domeinen zal verkoopen; wat ik verkoopen zal zullen de slechte stukken zijn, de minst waardige, die weinig rente opbrengen. Wanneer men nu die stukken verkoopt en de opbrengst besteedt om werken aan te leggen zooals de Nieuwe-Maasmond in Brabant, ten gevolge waarvan binnen enkele jaren het domein van den Staat weder vermeerderd, dan heeft er eigenlijk niets anders dan een ruil, eene omzetting plaats, zoodat het niet te vreezen is dat door de opbrengst niet te besteden voor den aanleg van spoorwegen, de Staat zal interen.

De heer **Vening Melesz**, *Mijnheer de Voorzitter*! Ik heb met belangstelling de rede van den Minister gehoord. Ik kan er mij evenwel niet geheel mede vereenigen. De Minister erkent zelf dat behalve vestinggronden ook andere domeinen worden verkocht, en dat de opbrengst dus ook in zijn eigen stelsel ten deele is eene buitengewone ontvangst. Nu komt het mij voor dat het niet aangaat dat de Minister zegt: wij bestrijden wel de uitgaven voor werken die niet jaarlijks terugkeeren met de gewone middelen, en dus kunnen wij de buitengewone middelen ook tot de gewone rekenen. Dat stelsel is, mijns inziens, onjuist en gevaarlijk. Ook wat de vestinggronden betreft kan ik niet geheel met den Minister medegaan. Wanneer wij meenen dat de kosten van de vestingwerken niet uit de buitengewone middelen moeten bestreden worden, dan doen wij dit omdat die werken, al mogen zij waarde hebben voor de verdediging, niet productief zijn niet het oog op de schatkist.

Bij het maken van vestingen is het bovendien volstrekt niet zeker dat zij niet binnen eenige jaren zullen moeten worden veranderd; die vestingen brengen geen rente op. Men doet dus, geloof ik, zeer goed met als beginsel aan te nemen dat de kosten voor vestingwerken niet uit de buitengewone middelen worden bestreden.

Maar daaruit volgt in geen deele dat, wanneer men gronden van opgeheven vestingen, die werkelijk productief kunnen zijn, gaat verkoopen, de opbrengst daarvan als

gewone inkomst kan worden beschouwd, want door zoodanigen verkoop worden het vermogen en de inkomsten van het Rijk verminderd. Het komt mij dus voor dat de opbrengst van den verkoop van domeinen zonder uitzondering als buitengewoon middel moet worden beschouwd. Ik erken evenwel dat dit vraagstuk niet bij dit wetsontwerp wordt uitgemaakt, en het weglaten der bepaling, voorschrijvende dat de opbrengst voor aanleg van spoorwegen moet besteed worden, die, zooals de Minister aantoonde, nimmer werd nageleefd, is voor mij geen reden om het te verwerpen. Maar het beginsel, dat de opbrengst van verkoop van domeinen tot de buitengewone middelen behoort, moet gehandhaafd blijven en bij voorkomende gelegenheid behoud ik mij voor het gevoelen van den Minister nader te bestrijden.

De heer **Godin de Beaufort**, *Minister van Financiën*: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund den laatsten geachten spreker te doen opmerken, dat de vestinggrond die verkocht wordt op het oogenblik niet productief is, maar dat eerst wordt door den verkoop voor bouwterrein. Verder wensch ik er nog wel op te wijzen, dat deze baten evengoed als de kosten van den aanleg van nieuwe vestingen een gevolg zijn van de vestingwet.

Wat nu betreft de buitengewone werken, ik heb volstrekt niet beweerd, dat de opbrengst der domeinen mocht strekken voor alle mogelijke buitengewone werken, maar wel, dat er onder de openbare werken, die op het oogenblik gemaakt worden, enkele zijn, en op deze had ik het oog, die niet alleen van algemeen nut zijn, maar ook in den meest directen zin productief zullen worden voor den Staat. Zoo zijn wij op het oogenblik bezig domeinen te creëren bij de verlegging van den Maasmond; deze zullen, evenals de domeinen, welke wij thans bezig zijn te verkoopen, eene directe bate opleveren.

De heer **Vening Meinesz**: Mijnheer de Voorzitter! Een enkele opmerking, niet wat het laatst door den Minister aangevoerde, maar wat zijne eerste woorden betreft. De Minister zegt, dat de vestinggronden, afkomstig van gesloopte vestingen, op dit oogenblik geen rente opleveren.

Dit moge waar zijn, maar neemt toch niet weg, dat zij, bij verkoop, eene courante waarde vertegenwoordigen. Was dit toch niet het geval, dan zou niemand er een penning voor over hebben. Maakt men daarentegen vestingen, dan schept men iets, dat geene courante waarde heeft. Daarom geloof ik, dat het stelsel van den Minister niet juist is.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het *wetsontwerp* wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

IV. WIJZIGING DER BEGROOTING VAN UITGAVEN VAN NEDERLANDSCH-INDIË VOOR HET DIENSTJAAR 1887. (HOOFDSTUK I. UITGAVEN IN NEDERLAND.) (50)

V. WIJZIGING DER BEGROOTING VAN UITGAVEN VAN NEDERLANDSCH-INDIË VOOR HET DIENSTJAAR 1887. (HOOFDSTUK II. UITGAVEN IN NEDERLANDSCH-INDIË.) (50)

Deze *wetsontwerpen* worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

VI. VASTSTELLING VAN HET SLOT DER REKENING VAN DE KOLONIALE UITGAVEN EN ONTVANGSTEN VOOR SURINAME OVER HET DIENSTJAAR 1882. (26)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Keuchenius**, *Minister van Koloniën*: Volgens het Verslag der Commissie van Rapporteurs is in eene afdeeling de vraag gedaan waaraan de late indiening van

deze rekening is toe te schrijven en de wensch uitgesproken dat de Minister maatregelen zal beramen om voor het vervolg vertraging te voorkomen.

De rekening over 1882 is eerst den 24sten December 1887 ontvangen. Eenige daarin ontlekte gebreken maakten de terugzending daarvan noodzakelijk. Daarop is de rekening bij een brief van den Gouverneur van Suriname van Mei 1888 weder herwaarts gezonden en den 17den Juli bij het Departement ontvangen.

Daaraan is de vertraging toe te schrijven. Er zullen maatregelen genomen worden om die voortaan zooveel mogelijk te voorkomen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het *wetsontwerp* wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

VII. DEFINITIEVE VASTSTELLING VAN DE KOLONIALE HUISHOUELIJKE BEGROOTING VAN SURINAME, VOOR HET DIENSTJAAR 1889. (44)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Keuchenius**, *Minister van Koloniën*: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van eenige punten in het Eindverslag van de Commissie van Rapporteurs, neem ik de vrijheid het volgende op te merken. In het algemeen werd de wensch uitgedrukt, dat vooral in zake van onderwijs, de nieuw benoemde Gouverneur denzelfden ijver en dezelfde plichtsbetrachting zou aan den dag leggen als zijn voorganger in zoo hooge mate heeft betoond. Ik heb de overtuiging dat te dien opzichte de nieuw benoemde Gouverneur, het waarlijk voorbeeld van zijn voorganger zal volgen en met dezelfde door hem betrachtte onpartijdigheid ook alle belangen, niet alleen die betreffende het onderwijs, maar ook die op elk ander gebied, zal behartigen.

Een ander punt betreft de pogingen van de Regeering ten opzichte van de grensregeling met Fransch-Guyana. Het verheugt mij der Kamer te kunnen mededeelen, dat reeds eene overeenkomst is gesloten tusschen Frankrijk en Nederland, met het voornemen om de beslissing van het grensgeschil te onderwerpen aan eene arbitrale uitspraak. De Regeering hoopt, dat eerstdaags die overeenkomst aan het oordeel der Wetgevende Macht zal worden overworpen, in voldoening aan art. 59 van de Grondwet en art. I van het Reglement op het beleid der Regeering in Suriname.

Intusschen zijn door de gouvernementen van Suriname en van Fransch-Guyana maatregelen genomen om de wederzijdsche rechten op het betwiste grondgebied tusschen de Lava en de Tappanahany te beschermen en alle vreemde indringers zooveel mogelijk te weren.

In § 4 schijnt eene vergissing te zijn ingeslopen. Er wordt op het tot stand komen der bij artikel 114 van het Regeeringsreglement gevorderde comptabiliteitswet aangedrongen. Niet bij artikel 114, maar bij art. 153 van het Regeeringsreglement is vastgesteld, dat de wijze op het beheer en de verantwoording der koloniale geldmiddelen behoort te worden vastgesteld bij de wet.

In art. 114 wordt alleen gesproken van de verantwoording der koloniale ontvangsten en uitgaven en deze paragraaf doelt waarschijnlijk op hetzelfde, waarop de geachte afgevaardigde uit Utrecht, de heer Roëll, in de Tweede Kamer de aandacht heeft gevestigd, namelijk: op de noodzakelijkheid, dat de macht aan welker goedkeuring de Indische rekening vooraf moet worden onderworpen, nader worde aangewezen.

De geachte afgevaardigde uit Utrecht, de heer Roëll, verlangde dat een maatregel van inwendig bestuur werd genomen, die de bevoegdheid des Konings regelt tot bepaling der macht, welke geroepen is die rekening voorloopig goed te keuren. Totnogtoe ontbrak zoodanige maatregel, want ten gevolge van een door den Minister Van Bosse in 1870 ontworpen regeling is, zonder dat ooit

44. Definitieve vaststelling van de koloniale huishoudelijke begrooting van Suriname voor het dienstjaar 1889.

daarop eenige aanmerking werd gemaakt door den Raad van State of door de Wetgevende Macht, de rekening steeds goedgekeurd op last van den Koning door den Gouverneur van Suriname. Het is dan ook nu voor het eerst dat daartegen eenige bezwaren zijn geopperd.

Men vroeg: » waarom niet, in afwachting dezer wet, de zaak bij Koninklijk besluit werd geregeld. » Dit zou nog kunnen geschieden, maar daar de Regeering heeft ter hand genomen het uit Suriname ontvangen ontwerp van wet tot vaststelling van de wijze van het beheer en de verantwoording der koloniale geldmiddelen, meent zij, dat tegelijk met die wet ook zal moeten worden geregeld de macht door welke de rekening van Suriname zal moeten worden goedgekeurd.

Nadat meer dan 23 jaren de tegenwoordige regeling heeft gewerkt, schijnt het op dit oogenblik minder noodig een Koninklijk besluit te provooceren, dat de bestaande regelen bestendigt.

De bezwaren tegen de vervanging van de in Suriname gevestigde krijgsmacht door mariniers zijn reeds in de Tweede Kamer breedvoerig ontwikkeld in de Nota van beantwoording, die bij het andere wetsontwerp betreffende Suriname, naar aanleiding van het daarover uitgebracht Voorloopig Verslag is overgelegd.

Wat betreft de emigratie van koelies uit Java naar Suriname is de aandacht van den nieuw opgetreden Gouverneur-Generaal op dit onderwerp reeds herhaaldelijk gevestigd. Zoo mogelijk, zullen proeven worden genomen in hoeverre de verplaatsing van gezinnen van Java en Madura naar Suriname kan worden bevorderd, ook om daardoor langzamerhand meer onafhankelijk te worden van Britsch-Indië.

Ten aanzien van de nieuwe belastingverordening op het gedistilleerd deel ik mede, dat zij aanvankelijk aanleiding heeft gegeven tot eenige klachten en bezwaren, doch naarmate hare werking meer bekend werd, zijn die opgeheven, en thans wordt er niet meer van gehoord.

De heer **Wertheim**: Ten aanzien van Suriname heeft zich in den laatsten tijd een gelukkig verschijnsel voorgedaan: aan de overzijde van het Binnenhof heeft voor die in menig opzicht veronachtzaamde kolonie eene bevoegde autoriteit, meer dan iemand met haar vertrouwd, een krachtig woord gesproken, een woord dat hem tot eer strekt en waarvan de juistheid dan ook algemeen erkend is. In denzelfden geest heeft hij de waarde en de eventuele toekomst van de kolonie op welsprekende wijze uiteengezet. En het antwoord dat de Minister van Koloniën gegeven heeft, strekt ten bewijze, dat ook hij instemt met den geest en de wenschen van den afgevaardigde, dat ook hij doordrongen is van de wenschelijkheid dat Suriname worde, wat het zou kunnen zijn, indien aan die kolonie meer aandacht werd geschonken.

Er zijn namelijk drie zaken die der kolonie ontbreken: werkkrachten, geld, en, wat veel meer dan dat alles is: vertrouwen. Er is ten opzichte van de kolonie eene algemeene opvatting die allertreurigst mag genoemd worden, die iedere neiging tot initiatief doodt en die Suriname niet alleen als kwijnend beschouwt, maar aan die kolonie alle levenskracht ontzegt. En inderdaad, wanneer men de resultaten nagaat die Suriname in de laatste jaren althans heeft opgeleverd, dan moet erkend worden dat voor dergelijk mistrouwen ruimschoots aanleiding is. Nochtans wanneer al datgene, wat zoowel door den oud-Gouverneur als door den Minister van Koloniën is gesproken waarheid bevat — en wie zou dat betwijfelen — dan is het niet voldoende dat eenmaal in het jaar, bij gelegenheid van de begrooting, dergelijke denkbeelden worden in het midden gebracht, dan dient de daad het woord op den voet te volgen, dan dient men te zorgen dat Suriname niet meer een lastpost blijft voor Nederland, maar zoodanig ontwikkeld worde, dat het in stede van jaarlijks groote sommen te kosten, aan de schatkist te eeniger tijd zal kunnen bijdragen. Wij behoeven toch slechts te herinneren, dat, onafhankelijk van datgene wat aan Suriname wordt toegekend als subsidie, die kolonie aan indirecte kosten van beheer zeer aanzien-

lijke sommen vordert. Ik wijs slechts op hetgeen voor zee- en landmacht wordt besteed. Nu heeft zich hier en daar een goed verschijnsel vertoond. Er zijn enkele ondernemingen, die ook in lateren tijd geld hebben gevraagd ten behoeve der kolonie en die, hoop ik daarvan de vruchten zullen plukken. Ik wijs slechts op den Koninklijken West-Indischen maildienst en op enkele nieuwe landbouwondernemingen door wakkere mannen in het leven geroepen.

Nochtans, de onbevredigende resultaten van een zeer krachtig initiatief, dat door de Handelsmaatschappij, het eerste handelslichaam van ons land, is genomen, hebben velen ontmoedigd, en het gevolg is geweest, dat waarschijnlijk zeer weinigen bereid zullen zijn om verder hun geld te wagen, zonder dat daartoe een meer officieel steun wordt ontvangen dan tot nog toe het geval was. Voor dezen Minister, energiek als hij is, zal het duidelijk wezen, dat het niet voldoende is eenige verzekeringen te geven om een zoo diep ingeworteld mistrouwen te doen ophouden.

Ik neem derhalve de vrijheid aan den Minister van Koloniën te vragen: wat naar zijne meening kan geschieden om de kolonie op te heffen? Ik vraag daarop thans geen uitvoerig antwoord, om de eenvoudige reden dat het niet mogelijk is om in zoo korten tijd, als de afstand is tusschen de laatst gehouden relevierungen en dit oogenblik, vooral bij de vele beslommingen die het Departement van Koloniën aankleven, zoodanig antwoord te geven.

Maar ik zou zoo gaarne willen dat na hetgeen gesproken is het niet bij woorden bleef en dat het initiatief uitging van hooger hand, om de gemoederen een weinig vertrouwen in te boezemen ten opzichte van hetgeen kan gebeuren. Ik heb dikwijls gezien dat daar, waar het particulier initiatief tekort schoot, een krachtig initiatief van de zijde der Regeering — en dan wel liefst in zedelijken zin — strekte om aan de zaak een élan te geven, die later door het particulier initiatief kan worden aangevuld. Ik zeide daar » liefst in zedelijken zin, » want ik zou de laatste zijn om te willen dat de Regeering reeds dadelijk overging om materiele hulp te verleen. Die materiele hulp kan slechts een uitvloeisel zijn van bijzonder rationeele denkbeelden, indien zij op een gegeven oogenblik den steun van het kapitaal behoeven.

Ik zou daarom wenschen dat, indien het mogelijk ware, van deze Regeering, en meer speciaal van dezen Minister van Koloniën, uitging het initiatief om de aandacht van de kapitalisten te vestigen op Suriname en wel op zoodanige wijze als de Minister dit wenschelijk zal achten. Het is in dien zin dat ik mijne vraag tot de Regeering richt.

De heer **Keuchenius**, Minister van Koloniën: Mijnheer de Voorzitter! De vraag, door den geachten afgevaardigde uit Noordholland gedaan, wat de tegenwoordige Minister van Koloniën zou meenen dat behoorde gedaan te worden ten einde Suriname uit zijn staat van verval en achteruitgang op te heffen, kan zeker niet zoo voetschoots door mij beantwoord worden, allermint op zoodanige wijze, dat daardoor de geachte afgevaardigde zou kunnen worden bevredigd. Hij zal dit begrijpen wanneer hij overweegt dat zooveel bekwamer en waardiger mannen, vóór mij aan het hoofd van het Departement van Koloniën gestaan hebbende, zich diezelfde vraag gesteld hebben, maar in weerwil van al hun pogingen om Suriname op te beuren tot hiertoe niet zijn geslaagd.

Ik heb evenwel met den vroegeren Gouverneur van Suriname, den heer Smidt, aan wien ook door den geachten afgevaardigde uit Noordholland rechtmatige hulde is gebracht, gesproken over de middelen die zouden kunnen worden aangewend om den thans nog kwijnenden handel en landbouw in Suriname tot betere ontwikkeling te brengen; en ik heb hem het denkbeeld aan de hand gedaan om zijn invloed en zijne bekwaamheden hier te lande te gebruiken tot oprichting van een groote West-Indische maatschappij, die zich ten doel stelt om de vervallen plantages wederom in cultuur te brengen en vooral door aanvoer van nieuwe werkkrachten krachtig bij te dragen tot de ontwikkeling van Suriname.

7de VERGADERING. — 14 DECEMBER 1888.

Regeling van werkzaamheden.

Door den geachten afgevaardigde uit Noordholland is zeer juist opgemerkt dat gebrek aan kapitaal, aan werkrachten en aan vertrouwen, de oorzaken zijn van den tegenwoordigen toestand van Suriname.

Ik heb daarom ook den afgetreden Gouverneur van Suriname voorgesteld om het door mij gewenschte plan in ernstige overweging te nemen en met kapitalisten hier te lande daaromtrent te rade te gaan. Gaarne zoude ik dan er toe medewerken, dat van Regeeringswege die hulp en steun verstrekt wierd of althans de middelen daarvoor bij de Wetgevende Macht werden aangevraagd, die noodig kunnen zijn om aan die op te richten maatschappij het algemeen vertrouwen te verzekeren en haar in hare pogingen te doen slagen. Meer kan ik op dit oogenblik den geachten spreker niet antwoorden. Wat van de zijde der Regeering kan gedaan worden om de toestanden in Suriname te verbeteren, zal intusschen niet door haar worden nagelaten.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het *wetsontwerp* wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik heb de eer aan de Kamer mede te deelen dat de Commissie van Rapporteurs haar Eindverslag heeft uitgebracht over de begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1889 en den spoorweg Warong Bandreg-Tjilatjap. Dit verslag is reeds gedrukt en gisteren aan de leden rondgedeeld. Ik meen derhalve der Kamer in overweging te mogen geven de openbare beraadslaging over de Indische begrooting te doen aanvangen in eene vergadering te houden op morgen te 11 uren.

De heer **Fransen van de Putte**: Mijnheer de Voorzitter! Gisteren avond tegen 11 uur is ons het antwoord der Regeering in handen gekomen en heden-morgen moesten wij reeds om 10 uur hier zijn. Ik vrees dus dat wij den tijd niet zullen hebben om morgen kort te zijn, en wanneer het Zaterdag is dan worden de heeren uit de buitenbezittingen tegen 2 of 3 uur onrustig en ongeduldig om te vertrekken.

Er zijn stukken op de griffie nedergelegd onder andere over eene zeer belangrijke zaak, waarvan de Regeering zegt, dat zij des noods daaromtrent zeer ingrijpende maatregelen zal nemen.

Vele, zoo niet de meeste leden, ik heb mij daarvan overtuigd, hebben niet den tijd kunnen vinden om zelfs van een deel dier belangrijke bescheiden kennis te nemen.

De Tweede Kamer zit heden-voormiddag en -avond en ook morgen, zoodat de stenographen bijna niet in staat zullen zijn om hier morgen de vergadering behoorlijk bij te wonen.

Administratieve bezwaren voor uitstel zijn er niet, want verleden jaar is de Indische begrooting den 30sten December aangenomen, 31 December door den Koning bekrachtigd en in Indië bijtijds afgekondigd.

Wij moeten hier volgen den *adat*, den 27sten December terugkomen ter behandeling der wet op de Middelen, hoofdstuk VII A en hoofdstuk I.

De wet op de Middelen en hoofdstuk VII A moeten nog inkomen, vervolgens gerenvoeyd worden naar de sectiën, en, na daar behandeld te zijn, aan de orde worden gesteld. Wij moeten dus toch gedurende twee à drie dagen van af den 27sten a. s. hier zijn.

Daarom meen ik, dat het in het belang der discussie en dus van de zaak zelf is, wanneer zij tot den 27sten wordt uitgesteld. Ik heb daarom de eer, Mijnheer de Voorzitter, niet tegenover uw voorstel, maar daarnaast, het voorstel te doen de Indische begrooting aan de orde te stellen tegen Dingsdag 27 December, des namiddags te 2 uren.

De heer **Van Naamen Van Ennes**. Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch van mijne zijde uw voorstel zeer te ondersteunen. De argumenten door den geachten afgevaar-

digde uit Zuidholland zooeven aangevoerd, komen mij namelijk voor niet van overwegenden aard te zijn.

In de eerste plaats was de geachte afgevaardigde niet zeer gelukkig met het ontvangen van het Eindverslag, want de andere leden hebben het ongeveer anderhalf uur vroeger gekregen, dus tijd genoeg gehad om gisterenavond op hun gemak te lezen.

Verder heeft men in ieder geval tot morgen nog 24 uren tijd om de stukken op de griffie na te zien, en ik geloof niet, dat alle leden daarvoor langeren tijd zullen behoeven.

De voornaamste reden voor mij is echter, dat het, mijns inziens, de plicht der Kamer is om af te doen wat voor afdoening gereed is, en dat men niet 14 dagen of langer moet wachten, vooral met eene begrooting, omdat die slechts voor één jaar geldt. Wij zijn nu nog slechts 14 dagen voor het einde van het jaar en ik zou het betreuren wanneer het ongelukkig precedent van verleden jaar, toen de begrooting eerst op 30 December behandeld werd, hier gewoonte mocht worden.

Eene dergelijke gewoonte zou bovendien administratieve moeilijkheden opleveren. Daarbij komt nog, dat, wanneer wij eerst Donderdag 27 December weer bijeenkomen, wij slechts twee dagen tijd zullen hebben, niet alleen om de Indische begrooting af te doen, maar ook voor de andere wetten, die nog vóór 1 Januari moeten onderzocht en afgedaan worden.

Met het oog op een en ander zal ik daarom het voorstel van den Voorzitter ten sterkste ondersteunen.

De heer **Fransen van de Putte**: Mijnheer de Voorzitter! Ik apprecieer ten zeerste hetgeen door den geachten afgevaardigde uit Overijssel tegen mijn voorstel is in het midden gebracht en ik zal — daar ik zelf de residentie bewoon — de beslissing zeer gaarne aan de Kamer overlaten. Ik wil alleen een antwoord geven op de gemaakte administratieve bezwaren, want die bestaan volstrekt niet; indien zij bestonden, zou een dergelijk voorstel door mij niet gedaan worden. Aan eene verwerping van de Indische begrooting geloof ik met den geachten spreker dat niemand denkt, maar zelfs in dat geval heeft juist de Indische comptabiliteitswet voorzien. Er behoeft geen credietwet te worden ingediend. De begrotingswet van het vorige jaar dient, wanneer de Indische begrooting niet bij tijds wordt afgekondigd. En wat betreft de late vaststelling van de begrooting in deze Kamer, dit doet tot de administratie niets hoegenaamd af. De Indische begrooting is op dit oogenblik, zooals zij is aangenomen door de Tweede Kamer, stoomend naar Nederlandsch-Indië. Deze Kamer mist het recht van amendement en kan dus geenerlei wijziging aanbrengen; het eenige wat de Minister van Koloniën te doen heeft, is, wanneer deze Kamer de begrooting heeft aangenomen en deze de Koninklijke bekrachtiging heeft verkregen, zooals verleden jaar is gebeurd bij Koninklijk besluit van 31 December, te telegrafeeren, dat de begrooting kan worden afgekondigd. Administratieve bezwaren zijn er dus volstrekt niet.

De **Voorzitter**: Ik moet mij mijnerzijds er van onthouden het voorstel te doen, om de behandeling van de Indische begrooting, wanneer zij in staat van wijzen is, zonder overwegende reden veertien dagen uit te stellen. Ik wensch de beslissing aan de Kamer over te laten, en in stemming te brengen mijn voorstel, om de Indische begrooting aan de orde te stellen morgen-ochtend te elf uren.

Mocht dit verworpen worden, dan zal daardoor het voorstel van den heer Fransen van de Putte geacht worden te zijn aangenomen.

Het voorstel van den Voorzitter wordt in stemming gebracht en met 26 tegen 22 stemmen verworpen, zoodat de begrooting voor Nederlandsch-Indië enz. zal behandeld worden op Donderdag 27 December, des namiddags te 2 uren.

Tegen hebben gestemd de heeren Verheijen, Pyls,

Magnée, Six, Alberda van Ekenstein, Regout, Welt, Bultman, Henri Smits, Van Lier, Insinger, Breuning, Franssen van de Putte, Van Roijen, De Bruyn, Muller, Prins, Van der Breggen, Viruly, Van Gennep, Van Zuylen van Nyevelt, Van Akerlaken, Van der Goes van Dirxland, Wertheim, Smits Van Oijen en Smitz.

Voor hebben gestemd de heeren Melvil van Lynden, De Vos van Steenwijk, Van Eysinga, Stork, Van Tienhoven, Vlieland Hein, Blijdenstein, Van Naamen van Eemnes, Moolenburgh, Coenen, Kappeyne van de Coppello, Huydecoper van Maarsseveen, Van Swinderen, Van Nispen, Blussé, Vening Meinesz, Van Welderen Rengers, Pijnappel, Van Nagell van Ampsen, Van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, Hengst en de Voorzitter.

De vergadering wordt gesloten.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS over de ontwerpen van wet:

1°. tot vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1889;

2°. tot aanleg van den spoorweg Warong Bandreg-Tjilatjap.

Nadat het Voorloopig Verslag der Commissie aan de Regeering was medegedeeld, is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Algemeene beschouwingen.

§ 1. Niet ter rechtvaardiging, maar slechts ter verklaring van het tijdstip der indiening van de begrooting, heeft de ondergeteekende melding gemaakt van zijn streven om haar reeds van den aanvang af zoo volledig mogelijk te maken. Mocht hij nogmaals tot de indiening van eene Indische begrooting hebben mede te werken, dan zal hij het mogelijke doen om het bij de comptabiliteitswet aangewezen tijdstip niet te overschrijden.

Met erkentelijkheid merkt de ondergeteekende op, dat ditmaal de te late indiening der begrooting geen ongunstigen invloed heeft gehad op de behandeling in de Staten-Generaal, vermits het Voorloopig Verslag van de Eerste Kamer veertien dagen vroeger is uitgebracht dan in het vorig jaar.

§ 2. Ofschoon de ondergeteekende geen goud heeft voor de bewering dat hetgeen in Bantam en elders op Java in den laatsten tijd is voorgevallen enkel het gevolg zijn zoude van ontevredenheid over den druk der belastingen, is ook bij niettemin van oordeel dat de inlandsche bevolking op Java, ten gevolge van de ongunstige omstandigheden der laatste jaren, den druk der belastingen meer moet gevoelen dan vroeger, en dat naar middelen moet worden omgezien om daarin verlichting aan te brengen.

Hij heeft van deze meening doen blijken door het in het vorig jaar voor landrente uitgetrokken bedrag met twee miljoen gulden te verminderen, door eene verhooging van den inkoop prijs van de koffie voor te stellen en door bij de behandeling dezer wetsontwerpen in de Tweede Kamer mede te deelen dat hij met den Gouverneur-Generaal in overleg zal treden over eene verbetering en vermindering van de bedrijfsbelasting.

Het eindrapport van den directeur van binnenlandsch bestuur over de onlusten in Bantam is nog niet hier te lande ontvangen.

§ 3. De ondergeteekende, erkentelijk voor het oordeel over zijn ijver, werkzaamheid en belangstelling in

het lot der inlandsche bevolking uitgesproken, zal zeer gaarne en met den meesten ernst trachten zich los te maken van de eigenschappen die men in hem als staatsman, aan het hoofd van het Departement van Koloniën, meent te moeten afkeuren.

Bij de toelichting dezer begrooting heeft hij zich veroorloofd korthedshalve te verwijzen naar hetgene door hem gedurende eene lange parlementaire loopbaan, gelijk hij meende, zonder dubbelzinnigheid gezegd en verricht is, omdat, na het door de Regeering bij haar optreden in de openingsrede ontwikkelde koloniaal program, ook daarin overvloedig bewijs voorhanden is, dat hij zich doordrongen gevoelt van de hooge roeping, welke Nederland tegenover zijne overzeesche bezittingen te vervullen heeft.

Die roeping kan, naar de overtuiging des ondergeteekenden, niet enkel zijn, dat Nederland zijne heerschappij over Nederlandsch-Indië dienstbaar make aan de bevordering van eigene stoffelijke welvaart, maar zij brengt ook voor Nederland al de plichten mede, van elk koloniaal bezit onafscheidelijk, opdat de volken, onder zijn gezag en hoede gesteld, met rechtvaardigheid en wijsheid overeenkomstig hunnen aanleg, hunne zeden en hunne behoeften bestuurd, steeds ruimer deel krijgen aan het genot van al die voorrechten en weldaden, die voor hen kunnen zijn weggelegd bij het behoud der betrekkingen en bij versterking der banden met een volk als het Nederlandsche, welks eer niet gedooft dat het zijne hooge plaats in de rij der Christen-natiën verlieze.

Wat aangaat de opmerking, dat de ondergeteekende zijne individuele godsdienstige denkbeelden al te zeer op den voorgrond plaatst en voor zijne theologische opvatting partij kiest tegenover andere, die staatsrechtelijk evenzeer recht van bestaan hebben en door andere Nederlanders, insgelijks te goeder trouw en met warmte, worden beleefd, meent de ondergeteekende met de meeste bescheidenheid, dat het hem billijkerwijze tot een verwijt zoude mogen worden gemaakt, indien hij bij de, waarlijk niet altijd door hem uitgelokte, bespreking of behandeling van staatkundige vraagstukken, waarbij in meerdere of mindere mate de door God geopenbaarde Waarheid en de door haar den mensch en der menschheid gestelde eischen betrokken zijn, eene andere dan zijne opvatting en overtuiging wedergaf. Nooit evenwel heeft hij geweigerd terechtwijzing voor zijne dwalingen te ontvangen en, zonder iemands goede trouw te verdenken, komt het ook bij hem niet op, aan anderen het recht op hunne persoonlijke meeningen of geloofsovertuigingen te willen betwisten noch de zijne hun te dringen. Bij den strijd der meeningen, ook op dit gebied, kan men er echter zeker van zijn dat het licht zal doorbreken en van lieverlede vele vooroordeelen, die thans aan de ontwikkeling der maatschappij nog schade doen en de rust en welvaart der volken verstoren, zullen worden afgelegd.

De ondergeteekende mag niet toegeven dat de benoeming van den heer Sol, het gebeurde met de beri-beri-commissie en de oproeping van een ondergeschikt ambtenaar uit Atjeh getuigen voor zijn gemis aan gouvernementeelen zin.

Onder verwijzing naar al hetgeen daarover reeds in de Tweede Kamer verhandeld is, bepaalt hij zich hier tot de mededeeling, dat, naar zijne innige overtuiging, door de benoeming van den heer Sol het vertrouwen van Nederlandsch-Indië in de rechtvaardigheid der Nederlandsche Regeering is versterkt en de Algemeene Rekenkamer in Nederlandsch-Indië met een hoogst bekwaam en ijverig lid is verrijkt; — dat door te zwichten voor den aandrang van negen leden der beri-beri-commissie, die na de verschijning van een door niemand langer in bescherming genomen geschrift weigerden zich van de taak, welke zij bereidwillig hadden op zich genomen, in het belang van het Indische leger en de menschheid te kwijten, de ondergeteekende zijn zegel zoude gehecht hebben aan handelingen evenzeer schadelijk voor de tucht onder het Indische leger als onvereinigbaar met den eerbied aan den Koning verschuldigd; — en dat de inlichtingen, verstrekt door een daartoe opzettelijk ontboden ambtenaar,